

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 340:15:343.91-053.6

DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2025-8.07>

ВІД ТРІАДИ МАКДОНАЛЬДА ДО СУЧАСНИХ ДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО РАННЬОЇ ОЦІНКИ КРИМІНОГЕННОЇ СХИЛЬНОСТІ У НЕПОВНОЛІТНІХ

Толкач Анжеліка Миколаївна,

старший викладач кафедри кримінального права та правосуддя
Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Національного університету «Чернігівська політехніка»
ORCID ID: 0000-0001-6776-1187

Падалка Владислав Олександрович,

здобувач вищої освіти кафедри кримінального права та правосуддя
Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Національного університету «Чернігівська політехніка»
ORCID ID: 0009-0006-2623-8078

У статті здійснено порівняльний аналіз еволюції підходів до ранньої оцінки криміногенної схильності у неповнолітніх із фокусом на трансформацію від класичної Тріади Макдональда до сучасних багатовимірних моделей діагностики. Тріада Макдональда, що охоплює жорстоке поводження з тваринами, підпалювання та енурез у дитячому віці, розглядається як історично значуща, проте концептуально та емпірично обмежена модель, прогностична цінність якої щодо майбутньої насильницької або злочинної поведінки неповнолітніх була істотно переоцінена.

Обґрунтовано перевагу сучасних структурованих інструментів оцінки ризику, зокрема SAVRY, YLS/CMI та PCL:YV, які демонструють вищу прогностичну валідність у прогнозуванні рецидивізму та насильницької поведінки. Ці інструменти забезпечують комплексну оцінку статичних і динамічних факторів ризику, а також захисних чинників, що дає змогу подолати редуцціоністський характер традиційних поведінкових індикаторів.

Особливу увагу приділено ролі психологічних, соціальних та цифрових детермінантів у формуванні девіантної поведінки неповнолітніх. Наголошено на зростаючому впливі цифрового інформаційного середовища, зокрема насильницького й криміногенного контенту, як чинника, що сприяє формуванню антисоціальних установок і моделей поведінки у підлітків.

На основі міждисциплінарного аналізу запропоновано оригінальні маркери раннього виявлення криміногенної схильності, зокрема синдром безстрашності, маніпулятивне використання «дзеркальної» емпатії та хронічне прагнення до гострих відчуттів, пов'язане із цифровою гіпердевіацією. Зроблено висновок про необхідність інтегрованого, доказового та багатовимірного підходу до оцінки ризиків як передумови ефективного раннього втручання, профілактики підліткової злочинності та зменшення довгострокової криміногенної стійкості.

Ключові слова: криміногенна схильність, неповнолітні, Тріада Макдональда, рання діагностика, ювенальна злочинність, девіантна поведінка, оцінка ризику, структуровані діагностичні інструменти, психопатичні риси, цифрова гіпердевіація.

Tolkach Anzhelika, Padalka Vladyslav. From McDonald's Triad to modern diagnostic methods: a comparative analysis of approaches to early assessment of criminal tendencies in minors

The article presents a comparative analysis of the evolution of approaches to the early assessment of criminogenic propensity in juveniles, focusing on the transition from the classical Macdon-

ald Triad to modern multidimensional diagnostic methods. The Macdonald Triad, which includes childhood animal cruelty, fire-setting, and enuresis, is examined as a historically influential but conceptually and empirically limited model whose predictive value for future violent or criminal behavior has been significantly overestimated.

The study emphasizes the superiority of contemporary structured risk assessment instruments, such as SAVRY, YLS/CMI, and PCL:YV, which demonstrate higher predictive validity in assessing juvenile recidivism and violent behavior. These tools allow for a comprehensive evaluation of static and dynamic risk factors, as well as protective factors, thus overcoming the reductionist nature of traditional behavioral indicators.

Particular attention is given to the role of psychological, social, and digital determinants in the formation of deviant behavior among minors. The article highlights the growing impact of the digital information environment, including exposure to violent and criminogenic content, as a significant factor shaping antisocial attitudes and behavioral patterns in adolescents.

Based on an interdisciplinary analysis, the authors propose original markers for the early identification of criminogenic propensity, including a fearlessness syndrome, manipulative use of «mirror» empathy, and chronic sensation-seeking associated with digital hyperdeviance. The article concludes that an integrated, evidence-based, and multidimensional approach to risk assessment is essential for effective early intervention, prevention of juvenile delinquency, and reduction of long-term criminogenic persistence.

Key words: criminal tendency, minors, McDonald's Triad, early diagnosis, juvenile delinquency, deviant behaviour, risk assessment, structured diagnostic tools, psychopathic traits, digital hyperdeviance.

Постановка проблеми. Раннє виявлення схильності до кримінальної поведінки у дітей та підлітків є ключовим завданням у сфері кримінології, ювенальної юстиції та профілактичної роботи з неповнолітніми. Традиційно однією з перших концепцій у цій сфері стала Тріада Макдональда – набір із трьох поведінкових ознак у дитинстві, що вважався потенційним індикатором майбутньої агресивної чи девіантної поведінки. Попри історичну значущість цієї концепції, сучасні дослідження показують її обмежену прогностичну цінність, багато дітей із ознаками Тріади не вчиняють правопорушень, а значна частина злочинців у підлітковому віці не мала цих ранніх проявів.

Водночас залишається відкритим питання співвідношення традиційних маркерів Тріади Макдональда та сучасних багатовимірних інструментів, зокрема наскільки ранні поведінкові ознаки можуть доповнювати сучасні системи оцінки, чи варто їх включати у комплексну оцінку ризику і як інтеграція історичних та сучасних підходів впливає на ефективність профілактики та втручання у роботі з неповнолітніми. Тому актуальність дослідження полягає у необхідності системного порів-

няльного аналізу еволюції підходів – від Тріади Макдональда до сучасних багатовимірних методів із метою підвищення точності ранньої діагностики криміногенної схильності у дітей та підлітків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій підтверджує, що значний інтерес до проблеми раннього виявлення криміногенної схильності у неповнолітніх вказує на суттєву зміну діагностичних підходів. Хоча Тріада Макдональда, є історичним конструктом, українські науковці, як-от Є. Єфанова [1, с. 1], продовжують аналізувати її як набір поведінкових характеристик для визначення соціопата та майбутнього злочинця. Проте саме сучасні критичні огляди суттєво обмежують її прогностичну цінність. Дослідження, проведені Д. Жубертом [2, с. 103], підтверджують, що наявність усіх трьох ознак є винятковою рідкісне, а самостійне застосування Тріади для прогнозування кримінальних правопорушень є ненадійним. Елементи Тріади частіше розглядаються як індикатори неблагополуччя, хронічного стресу чи жорстокого поводження з дитиною, а не як прямі прекурсори насилля.

У сучасній науковій та практичній діяльності домінує використання багато-

вимірних (структурованих) діагностичних інструментів. Е. Хілтерман із колегами [3, с. 324] порівняли, як системи SAVRY, PCL:YV і YLS/CMІ передбачають ризик повторних правопорушень у підлітків, і з'ясували, що вони працюють краще, ніж звичайні клінічні оцінки. У цьому контексті лише одна ознака з Тріади – жорстокість до тварин зберігає високу прогностичну цінність, оскільки, як зазначають Х. Чан та Р. Вонг [4, с. 3], вона є значним провісником майбутньої антисоціальної та насильницької поведінки.

Останні публікації, зокрема й національні, підкреслюють потребу в комплексному підході, що включає нові, нетипові для Тріади детермінанти. О. Байєр та Г. Познякова [5, с. 8] акцентують увагу на психологічних особливостях юнаків, схильних до автоагресивної поведінки, фіксуючи такі риси, як нарцисизм, імпульсивність та асоціальність. Натомість А. Сизоненко у своєму дослідженні детермінант злочинної поведінки неповнолітніх [6, с. 132] підкреслює, що у сучасному інформаційному полі мають місце гіпердєвіація та кримінальна експлуатація у віртуальному середовищі, що призводить до формування асоціальної поведінки. Отже, як зазначають С. Тунтуєва та К. Дуванська [7, с. 96], щоб точніше прогнозувати ризики, потрібно поєднувати ранні дані про поведінку з різними сучасними методами профілактики.

Мета статті – порівняти ефективність Тріади Макдональда та сучасних діагностичних методів оцінки криміногенної схильності у неповнолітніх, з'ясувати їхню прогностичну цінність та оцінити потенціал їх інтеграції для точнішого прогнозування девіантної поведінки. Окрім того, у статті пропонуються власні ознаки ранньої ідентифікації криміногенної схильності, які поєднують психопатологічні, соціально-поведінкові та цифрові детермінанти та дають змогу комплексно оцінювати ризик розвитку серйозних насильницьких патернів у майбутньому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема ранньої оцінки кри-

міногенної схильності у неповнолітніх є центральною для сучасної кримінології, ювенальної юстиції та юридичної психології. Кримінологічний аналіз спрямований на розроблення ефективних стратегій превенції кримінальних правопорушень і вимагає високоточних, емпірично обґрунтованих діагностичних моделей. Оскільки від точності прогнозу безпосередньо залежать правові рішення, що стосуються втручання та корекції поведінки неповнолітнього, наукова спільнота мусить постійно проводити критичний перегляд існуючих та історичних підходів до ризиків та їх оцінки.

Історично однією з найбільш впливових, хоча й суперечливих, концепцій, що закріпилася у кримінологічному дискурсі, є Тріада Макдональда. Сформульована психіатром Джоном Макдональдом у 1963 р., вона об'єднує три дитячі поведінкові ознаки:

1) жорстокість до тварин серед дітей та підлітків, що є значним провісником майбутньої антисоціальної та насильницької поведінки, що викликає занепокоєння серед дослідників та правоохоронних органів. Мотиви такої поведінки різноманітні – від бажання контролювати тварину, помсти чи задоволення садистських потягів до витіснення агресії, спричиненої домашнім насильством або фізичним/сексуальним знущанням. Серед неповнолітніх виділяють три основні типи правопорушників: молодші діти з недостатнім наглядом (дослідницька природа); діти, які зазнали фізичного чи сексуального насильства (патологічна природа, що вказує на психічні розлади); підлітки, які чинять знущання під впливом психоактивних речовин (делінквентна природа).

Дослідження показують, що діти, які пережили домашнє насильство, частіше бувають жорстокими до тварин. Ранній початок такої поведінки, особливо у хлопчиків, є серйозним прогнозом майбутнього насильства. Це може призвести до багаторазових проявів жорстокості, а в найважчих випадках навіть до ув'язнення за вбивство чи замах на вбивство. Така

тенденція підкреслює зв'язок між жорстокістю до тварин у дитинстві та формуванням насильницького чи навіть серійного злочинця у дорослому віці [4, с. 9–10];

2) піроманія, або «гра з вогнем», на відміну від пасивного енурезу належить до активних делінквентних проявів, що привертають значну увагу в дослідженні криміногенної схильності. Історично ця ознака розглядалася як прогностичний індикатор завдяки її зв'язку з імпульсивністю та агресією. Сучасні дослідження підкреслюють важливість цього явища, адже підпали є одним із головних симптомів розладу поведінки в дитинстві, який нерідко пов'язують із розвитком антисоціального розладу особистості у дорослому віці.

Ба більше, на відміну від інших ознак Тріади сама поведінка піроманії має потужний механізм самопідкріплення. Наслідки підпалу можуть закріплювати цю поведінку: дитину приваблює саме видовище вогню, а також увага дорослих або навіть покарання, яке лише підсилює початкові причини. Це свідчить, що піроманія – не просто фіксована риса, а динамічний процес, який може поглиблювати подальшу дезадаптацію підлітка;

3) енурез (нетримання сечі) на відміну від жорстокості до тварин чи підпалів є пасивним симптомом, який у кримінологічних дослідженнях виявився найменш прогностичним щодо майбутньої насильницької поведінки дорослих. Його наявність здебільшого трактується як клінічний симптом, пов'язаний зі стресом, травмою або фізіологічними чинниками, і він не є типовим діагностичним критерієм для розладу поведінки. Проте важливо розуміти механізми інших ознак Тріади, зокрема підпалів. Було визнано, що наслідки підпалу також можуть підтримувати поведінку завдяки супутньому підкріпленню (тобто сенсорній стимуляції, увазі з боку опікуна) та/або погіршенню початкових антецедентів (тобто подальшому відторгненню, покаранню), що вказує на складну динаміку формування антисоціальних навичок [8, с. 8].

Результати вказали на присутність у їхньому дитинстві жорстокого поводження з тваринами, підпалів та неусвідомлених актів сечовипускання після п'яти років. Відповідним чином у подальшому рівень злочинності осіб, які мали такі характеристики, був високим [9, с. 536]. Хоча дана теорія залишається лише концепцією, проте це відкриття є певним індикатором для виявлення у дітей схильності до скоєння небезпечних діянь.

Проаналізувавши Тріаду Макдональда на практиці, можна побачити, що багато серійних убивць у дитинстві мали дані ознаки. Американський серійний убивця Річард Чейз, відомий як «вампір із Сакраменто», народився у сім'ї військового, який із дитинства розповідав про жахи війни. Також Річард Чейз страждав на енурез, який зник у підлітковому віці, а також у дитинстві вбив домашнього кота, і це стало першим проявом агресії. Йому діагностували шизофренію, але його мати, не довіряючи лікарям, не лікувала сина. Згодом Річард Чейз почав уважати, що уряд «заразив» його вампіризмом і що для продовження життя він мусить убивати людей та пити їхню кров. Його визнали осудним, тобто таким, що повністю усвідомлював свої дії. Інший відомий серійний убивця – Андрій Чікатило, який також мав риси Тріади Макдональда, уже в дорослому віці спрямовував свою агресію на жертви заради задоволення садистських потреб [1, с. 320].

Незважаючи на широку циркуляцію та медійний вплив, такі спрощені інструменти, як Тріада Макдональда, що пропонують прямий зв'язок між дитячою поведінкою та майбутнім серійним насильством, часто виявляються недостатніми для точної клінічної діагностики та оцінки ризику в криміналістичній практиці.

Натомість сучасні дослідники відходять від жорстких бінарних моделей і переходять до багатовимірних та типологічних підходів, які дають змогу визначати латентні профілі криміногенної схильності. Наприклад, дослідження за участі 254 сексуальних правопорушників із

Массачусетського лікувального центру (1954–1990 рр.) використовувало архівні дані та латентний класовий аналіз, щоб з'ясувати, чи дійсно такі маркери, як елементи Тріади Макдональда, утворюють окремі підтипи ризику.

Тріади функціонують як єдиний конструкт, виявивши, що лише невелика частка (11,6%) правопорушників демонструє високу поширеність усіх трьох індикаторів, тоді як більшість (88,4%) має низьку частоту [2, с. 106–107].

Це свідчить про те, що криміногенна схильність, особливо у сфері сексуальних правопорушень та агресивних форм поведінки, є набагато більш різноманітною й складною, ніж це передбачають прості діагностичні Тріади. Тому для ранньої та точної оцінки ризиків потрібні стандартизовані й науково обґрунтовані інструменти.

Також характерними ознаками є відсутність прагнення до вживання алкоголю та наркотиків, соціопатичність (замаскована аномальність характеру і поведінки за відсутності яскраво виражених психічних розладів), схильність до сексуального садизму. Останні три характеристики є універсальними і притаманні не лише зазначеній, а й іншим групам серійних убивць [10, с. 155].

Окрім аналізу поведінкових маркерів та соціального контексту, сучасні дослідження криміногенної схильності також звертаються до психофізіологічних чинників та індивідуальних особливостей особистості. У ході дослідження виявлено особливості суб'єктивного сприйняття часу серед делінквентних підлітків. Було встановлено, що більшість із них (82,62%) належить до меланхолійного типу темпераменту. Домінування меланхолій серед делінквентів вважається одним із чинників ризику розвитку девіантної поведінки: слабкість нервової системи цього типу підсилює особисту дезадаптацію та схильність до психологічної залежності від несприятливих зовнішніх умов. Простежуючи «С-періодичність» учинення деліктів, можна констатувати, що на момент скоєння кримінального пра-

впорущення середньостатистичний підліток – делінквент знаходився в останній чверті періоду С, яка характерна спадом можливостей, особистісним неблагополуччям, загостренням психологічних проблем і чутливістю до впливів навколишнього середовища. Явне кількісне переважання досліджуваних, які перебували на момент скоєння делікту у періоді так званого «біоенергетичного мінімуму», підтверджує суб'єктивну уразливість підлітків і особливу роль соціальної ситуації розвитку, яка або провокує, або гальмує прояв вікових загострень і протиправних дій. Особливості С-періоду в основній групі дають змогу прогнозувати ступінь ризику та індивідуальні варіації активності делінквентної поведінки підлітка, піднімаючи оцінку криміногенності на рівень індивідуальної хронобіологічної прогностики [11, с. 106].

Тоді як сучасні діагностичні методи зосереджуються на структурованій оцінці криміногенної схильності у підлітків, важливо враховувати, що ознаки майбутнього психопата можуть бути помітні вже у трирічному віці, хоча часто ігноруються або не розпізнаються. Дослідження, що базуються на суспільному сприйнятті, підтверджують, що в очах пересічних громадян серійний убивця є стереотипним, цинічним маніпулятором, здатним вести подвійне життя, який вправно керує емоціями для зачарування жертви та навіювання довіри. При цьому існує суперечність у візуальній оцінці, частина людей намагається ідентифікувати таких осіб за рисами обличчя, тілобудовою чи тривожною поведінкою у громадських місцях, тоді як інша частина вірно вважає, що серійні вбивці нічим не виділяються з натовпу [12, с. 57]. Цей контраст між суспільними стереотипами та фактичною здатністю психопата до мімікрії підкреслює критичну необхідність переходу від суб'єктивної візуальної оцінки до використання науково обґрунтованих, структурованих інструментів для ранньої та об'єктивної ідентифікації ризику психопатії у неповнолітніх.

Одним із таких проявів можуть бути форми ризикованої або самозагрозли-

вої поведінки, які нерідко сприймаються суспільством як соціально прийнятні чи навіть престижні. Саме тут виявляється важливість розмежування нормальної юнацької потреби в нових відчуттях та потенційно небезпечних тенденцій, які в умовах відсутності належного контролю здатні трансформуватися у стійкі девіантні моделі. Перехід від суб'єктивних суджень до науково обґрунтованих методик дає змогу точніше оцінити, у яких випадках прояви ризику є частиною вікової норми, а коли вони можуть свідчити про глибинні особистісні риси, що вимагають уваги фахівців.

У цьому контексті захоплення різними видами діяльності, які викликають сильні емоційні чи фізичні відчуття, показує, як нормальні потреби підлітків у нових враженнях можуть поєднуватися з потенційно ризикованою поведінкою. Дослідження конкретних видів активності допомагає виявити характерологічні риси, що підвищують імовірність девіантних проявів, а також визначити, коли такі захоплення залишаються соціально прийнятними, а коли стають ознакою схильності до автоагресії чи інших ризикованих форм поведінки.

Варто зазначати, що захоплення екстремальними видами спорту є найбільш соціально схвалюваним різновидом автоагресивної поведінки. Він частіше зустрічається у чоловіків, аніж у дівчат, частково через фізіологічні особливості, частково – через те, що для юнаків більш характерна така риса, як пошук нових відчуттів. Так, юнаки, які захоплюються екстремальними видами спорту, мають такі характерологічні особливості, як нарцисизм, імпульсивність, домінантність, асоціальність, практичність, схильність до контролю і макіавеллізм; у деяких екстремальних спортсменів наявна демонстративність. При цьому слід зауважити, що дані дослідження стосуються спортсменів-аматорів, а не спортсменів-професіоналів, оскільки останні проходять через професійний відбір й особистісно змінюються у процесі професійної діяльності [5, с. 10].

У дослідженні девіантної поведінки неповнолітніх важливо враховувати, що особистісні риси, схильність до ризику та прагнення сильних відчуттів формуються не лише індивідуально, а й під впливом найближчого соціального оточення. Для аматорів екстремальних видів спорту такі риси можуть проявлятися у соціально прийнятній формі автоагресії, тоді як у несприятливому середовищі вони можуть перетворюватися на девіантну поведінку. Саме тому середовище, у якому перебуває підліток, має значний вплив на формування його особистості та ризик злочинної поведінки.

Вплив середовища може бути як соціально позитивним, так і соціально негативним. Останній проявляється в тому, що в особи закріплюються і посилюються антисоціальні погляди та звички, які лежать в основі правопорушень.

Для багатьох неповнолітніх, які стають на злочинний шлях, характерна деформація соціальних позицій, властива їхньому віку: вони втрачають або передчасно втрачають офіційні позиції, які забезпечують взаємопідкріплюючий вплив державних і громадських інститутів; водночас розширюються їхні позиції у негативних малих групах, а особистісна значимість цих груп зростає.

Значну роль у формуванні особи неповнолітнього відіграє сім'я. Хоча всі батьки наділені однаковими правами та обов'язками щодо виховання дітей, у кожній сім'ї виховний процес відбувається по-різному [13, с. 147].

На нашу думку, у цьому контексті не можна недооцінювати роль зовнішніх чинників, які посилюють вплив найближчого соціального середовища, насамперед сім'ї та однолітків. Навіть за відносно сприятливого родинного виховання підліток може опинитися під впливом сильних деструктивних стимулів, що формують викривлене уявлення про норми поведінки, соціально прийнятні ролі та моделі самореалізації. Для неповнолітніх з уже деформованими соціальними позиціями такі зовнішні впливи особливо небезпечні, оскільки

швидко інтегруються у їхній внутрішній досвід і значно швидше закріплюють анти-соціальні установки, ніж у дорослих.

Особливої актуальності набуває аналіз сучасних інформаційних потоків, які нерідко формують для підлітків альтернативне середовище соціалізації, здатне конкурувати із сім'єю, школою та іншими інститутами. У цифровому просторі відсутні традиційні механізми контролю, що сприяє появі середовищ із підвищеним рівнем девіантного контенту. Саме тому варто підкреслити, що трансформація соціальних позицій неповнолітніх тісно переплітається з їх взаємодією з інформаційним полем, яке часто стає не лише джерелом спостереження, а й активним чинником формування асоціальних установок та моделей поведінки.

Нині інформаційному полю України властива гіпердевіація: агресія, цинізм, цінності кримінального світу тощо, що сприяє формуванню асоціальної поведінки у дітей і молоді. Найбільш уразливими до негативного впливу сучасного інформаційного простору є підлітки, які ще не навчилися критично оцінювати отримані відомості. У процесі соціалізації підростаючого покоління важливо відзначити, що діти та молодь особливо звертають увагу на агресивні форми культури, які поширюються зі швидкістю епідемії.

Сьогодні кожний, хто користується Інтернетом, може знайти документальні фото, відео вбивств, зґвалтувань, побиття, катувань, інших форм насильств, що породжують страх [6, с. 132]. Виходячи з вищезазначеного, необхідно підкреслити, що завдяки різним видам комунікації у віртуальному середовищі має місце кримінальна експлуатація та залучення дітей і підлітків до вчинення кримінальних правопорушень.

У майбутньому ці установки можуть трансформуватися у стійкі девіантні патерни, що підвищують імовірність не лише первинної кримінальної поведінки, а й формування рецидивних проявів. Саме тому дослідження впливу інформаційного поля на становлення особистості неповно-

літнього є важливою передумовою для розуміння витоків подальшої криміногенної стійкості, яка яскраво проявляється у рецидивній злочинності.

Аналіз криміногенної схильності неможливо проводити без урахування проблеми рецидивної злочинності, адже особи, які повторно вчиняють правопорушення, становлять найбільшу небезпеку для суспільства. Ця категорія злочинців, підживлювана зухвалістю, відчуттям безкарності та правовим нігілізмом, часто схильна до скоєння найтяжчих злочинів. Значна частка осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини (майже половина), а також за зґвалтування (близько половини), уже раніше мала судимості.

Зростає також питома вага кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством та правопорушень проти неповнолітніх, включаючи втягнення їх у злочинну діяльність. Це свідчить про стійке збільшення контингенту дорослих злочинців, які демонструють високий рівень криміногенності. У цьому контексті дослідження злочинного рецидиву неповнолітніх набуває особливої важливості. Детермінанти ювенального рецидиву є комплексними та поділяються на загальні (соціально-економічні, політичні, морально-правові чинники, криза інституту сім'ї) та особливі, які впливають як на ювенальну злочинність загалом, так і на стан рецидиву [14, с. 31]. Таким чином, перехід від застарілих маркерів, як-от Тріада Макдональда, до сучасних діагностичних методів стає критично важливим для раннього виявлення та запобігання цій високій криміногенній стійкості, починаючи з підліткового віку.

На нашу думку, урахування впливу медіасередовища та формування девіантних установок допомагає зрозуміти, що криміногенна стійкість підлітків не виникає ізольовано, вона формується на перетині внутрішніх рис, зовнішніх стимулів і соціального контексту. Тому для точного прогнозування ризику недостатньо зосереджуватися лише на психологічних або біологічних передумовах: діагностичні

методики повинні враховувати й зовнішні чинники, які безпосередньо впливають на поведінкові рішення неповнолітніх.

Це підводить до необхідності аналізу реальних, самими підлітками усвідомлених причин протиправної поведінки, що дає змогу робити оцінку криміногенного ризику більш комплексною та об'єктивною.

У цьому контексті стає очевидним, що прогноз криміногенного ризику неможливий без урахування тих зовнішніх та ситуативних чинників, які підлітки самі визначають як ключові поштовхи до протиправної поведінки. Аналіз їхніх самозвітів демонструє чітку структуру мотивів: найбільш поширеними є реакція на конкретну життєву ситуацію (30,2%), тиск або вплив однолітків (21,6%) та вживання алкоголю (18,1%). До значущих причин також належать матеріальні труднощі (17,5%) та прагнення помсти (10,8%). Показово, що майже кожен десятий неповнолітній (9,2%) пов'язує вчинене правопорушення з відсутністю змістовної зайнятості у вільний час, що підкреслює важливість оцінки рівня соціальної адаптації підлітка. Отже, сучасні діагностичні методики повинні відображати не лише внутрішні характеристики особи, а й комплекс зовнішніх впливів, які формують її поведінкові рішення [7, с. 94].

Урахування як внутрішніх, так і зовнішніх детермінант поведінки неповнолітніх показує, що ефективна профілактика та прогнозування рецидиву можливі лише за умови комплексного, багатофакторного підходу. Саме це зумовило відхід сучасної кримінології від спрощених маркерів минулого та сприяло переходу до інструментів, які враховують не лише індивідуальні риси, а й соціальний контекст, поведінкові реакції та динаміку ризику. Логічним продовженням такої еволюції стало впровадження структурованих методик оцінювання, що дають змогу об'єктивніше аналізувати ймовірність повторної протиправної поведінки.

У контексті еволюції методів оцінки криміногенної схильності сучасні дослідження, зокрема в Каталонії (Іспанія),

демонструють перехід до структурованих інструментів оцінки ризику (SAVRY, YLS/CMI, PCL:YV) замість неструктурованого клінічного судження. Дослідження серед неповнолітніх на пробації перевіряло прогностичну валідність цих методик щодо рецидиву, очікуючи, що оцінка психопатії матиме більшу прогностичну силу, ніж суб'єктивні самооцінки. Окрім того, увага зосереджена на дебатах щодо переваг актуарних методів порівняно зі структурованими професійними судженнями (SPJ) та на необхідності врахування захисних факторів (SAVRY) для комплексної оцінки ризику й розроблення ефективних утручань [3, с. 326].

Виходячи з аналізу сучасних досліджень та критичного переосмислення класичної Тріади Макдональда, пропонуємо власні ознаки для ранньої ідентифікації криміногенної схильності у неповнолітніх. Ці маркери поєднують традиційні психопатологічні прояви із сучасними соціально-поведінковими детермінантами та цифровою поведінкою, що дає змогу більш комплексно оцінювати ризик розвитку серйозних насильницьких патернів у майбутньому. Зокрема, запропоновані нами ознаки включають:

1) синдром «відсутності страху». Він проявляється хронічною емоційною незворушністю у ситуаціях, що зазвичай викликають тривогу, та відсутністю очікуваної реакції страху, напруги або провини під час покарання або після викриття асоціального вчинку. Ця особливість не є простою сміливістю, а відображає фізіологічну гіпореактивність вегетативної нервової системи – фундаментальну ознаку психопатії. Діти з такою ознакою не навчаються через покарання, що ускладнює ефективну соціалізацію та підвищує ризик безстрашної, маніпулятивної й цілеспрямовано агресивної поведінки в майбутньому. Індикаторами цього синдрому можуть бути відсутність емоційної реакції на загрозливі або болючі події, ігнорування покарання, демонстративна байдужість до наслідків власних дій та підвищена готовність порушувати соціальні правила;

2) маніпулятивне використання «дзеркальної» емпатії, яка полягає у здатності розуміти чужі емоції, але використовувати це розуміння виключно для досягнення власної вигоди, обману або маніпуляцій. Ця ознака свідчить про міжособистісний дефіцит і є прямим маркером потенційної психопатичної поведінки. Підлітки з такою рисою часто демонструють патологічну брехню, розділення соціальних груп, маніпуляції дорослими, а також імітацію каяття без щирої зміни поведінки. Наявність цієї ознаки дає змогу ідентифікувати осіб, які в майбутньому можуть використовувати соціальні навички для завдання шкоди іншим, будуючи складні стратегії маніпуляції і контролю;

3) хронічний пошук відчуттів та залучення до гіпердевіації у цифровому просторі. Вона проявляється активним і цілеспрямованим пошуком контенту, який пропагує насильство, жорстокість, цинізм та цінності кримінального світу, а також у залученні до асоціальних груп у мережі. Ця ознака відображає дефіцит емоційного збудження та потребу в постійній стимуляції, що є прогностичною характеристикою ризикованої, антисоціальної та потенційно кримінальної поведінки. Діти з таким маркером схильні моделювати насильницькі сценарії, ігнорувати моральні норми та активно шукати можливості для реалізації девіантних дій у віртуальному середовищі, що створює передумови для майбутньої кримінальної соціалізації.

Таким чином, інтеграція цих ознак у сучасні методи оцінки криміногенної схильності дає змогу формувати багатовимірний профіль ризику, який охоплює психологічні, соціальні та цифрові детермінанти. Такий підхід виходить за межі спрощених факторів минулого, забезпечує більш точну ранню діагностику та створює основу для розроблення ефективних профілактичних і корекційних заходів, спрямованих на мінімізацію ризику розвитку серйозних насильницьких патернів у неповнолітніх.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, проведений аналіз дає змогу стверджувати, що еволюція підходів до ранньої оцінки криміногенної схильності неповнолітніх від Тріади Макдональда до сучасних багатовимірних діагностичних методів демонструє глибоку трансформацію наукового бачення природи девіантної поведінки. Тріада Макдональда, попри її історичне значення, виявляється концептуально і прогностично обмеженою: її окремі компоненти більше відображають симптоми травматичного досвіду чи соціальної дезадаптації, ніж реальні індикатори майбутньої злочинної поведінки. Сучасні дослідження переконливо доводять, що ефективне прогнозування можливе лише за умов урахування широкого комплексу чинників: індивідуально-психологічних, соціальних, ситуативних та цифрових.

У цьому контексті структуровані інструменти оцінки ризику (SAVRY, YLS/CMI, PCL:YV) значно перевершують за точністю та валідністю як класичні тріадні моделі, так і неструктуровані професійні судження. Водночас поглиблений аналіз показав, що сучасна криміногенна поведінка неповнолітніх формується під впливом значно ширшого спектра чинників, аніж урахувалося у традиційних підходах. До ключових змінних, що безпосередньо впливають на траєкторію ризику, належать інформаційне середовище, цифрова гіпердевіація, соціальна дезадаптація, тиск групи, хроніобіологічні фактори та індивідуальні стилі особливості поведінки.

Запропоновані у статті нові маркери ранньої криміногенної схильності: синдром відсутності страху, маніпулятивна «дзеркальна» емпатія та цифрова гіпердевіація дають змогу розширити межі сучасної діагностики та доповнюють наявні інструменти більш чутливими індикаторами глибинних особистісних і поведінкових механізмів. Їх інтеграція у стандартизовані протоколи оцінювання може суттєво підвищити точність прогнозування і забезпечити індивідуалізований підхід до профілактики та корекції.

Отже, комплексна, багатовимірна та емпірично обґрунтована оцінка криміногенного ризику є єдиним ефективним шляхом раннього виявлення небезпечних тенденцій у поведінці неповнолітніх. Перехід від спрощених моделей до сучасних інтегрованих методик забезпечує більш точні прогнози, допомагає запобігати формуванню стійких девіантних патернів і відкриває можливості для своєчасного, науково обґрунтованого втручання, спрямованого на зменшення

ювенальної та потенційної рецидивної злочинності.

Перспектива подальших досліджень пов'язана з емпіричною валідацією запропонованих маркерів у різних соціокультурних контекстах, а також із розробленням інтегрованих діагностичних моделей, що поєднують психологічні, соціальні та цифрові показники ризику. Особливої уваги потребує вивчення можливостей адаптації сучасних інструментів оцінки ризику до практики національної кримінології та ювенальної юстиції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єфанова Є. Тріада Макдональда як засіб доказування схильності до злочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 319–320. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/75>
2. Joubert D., Welsh K., Edward L. Validity of the MacDonald triad as a forensic construct: Links with psychopathology and patterns of aggression in sex offenders. *Legal and criminological psychology*. 2020. Vol. 26, no. 1. P. 103–116. <https://doi.org/10.1111/lcrp.12183>
3. Hilterman E., Nicholls T., Nieuwenhuizen C. Predictive Validity of Risk Assessments in Juvenile Offenders. *Assessment*. 2013. Vol. 21, no. 3. P. 324–339. <https://doi.org/10.1177/1073191113498113>
4. Chan H., Wong R. Childhood and adolescent animal cruelty and subsequent interpersonal violence in adulthood: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*. 2019. Vol. 48. P. 83–93. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.08.007>
5. Байер О., Познякова Г. Психологічні особливості осіб юнацького віку, схильних до автоагресивної поведінки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2017. Т. 1. № 4. С. 8–12.
6. Сизоненко А. Детермінанти злочинної поведінки неповнолітніх. *Юридичний вісник*. 2021. № 6. С. 127–135.
7. Тунтуєва С., Дуванська К. Ідентифікація класифікаційних ознак злочинності неповнолітніх. *Наука і освіта*. 2024. № 2. С. 91–96. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2024-2-12>
8. Parfitt C., Alleyne E. Not the Sum of Its Parts: A Critical Review of the Macdonald Triad. *Trauma, violence, & abuse*. 2018. Vol. 21, no. 2. P. 300–310. <https://doi.org/10.1177/1524838018764164>
9. Верещук А. Взаємозв'язок соціального і біологічного в особі злочинця. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 535–538. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/129>
10. Медведєв В., Левенець О. Кримінально-психологічна характеристика умисного серійного вбивці. *Юридична психологія*. 2016. № 1. С. 151–160.
11. Коваль Г. Прогностичний метод виявлення делінквентної поведінки підлітків. *Baltic journal of legal and social sciences*. 2022. № 2. С. 104–110. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-17>
12. Католик Г. Психологічний портрет серійного вбивці в інтрасуб'єктивному молоді різних професійних керунків. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»*. 2022. № 12. С. 55–67. <https://doi.org/10.30970/PS.2022.12.7>
13. Волошанівська Т. Особа неповнолітнього, який учинив кримінальне правопорушення. *Правова позиція*. 2021. № 3. С. 145–148. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2021-3.27>
14. Бинюк Н. Детермінанти рецидивної злочинності неповнолітніх. *Юридична наука*. 2019. Т. 2. № 6. С. 29–37.

REFERENCES:

1. Yefanova, Ye. (2022). Triada Makdonal'da iak zasib dokazuvannia skhyl'nosti do zlochynstva [Macdonald's triad as a means of proving criminal propensity]. *Yurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*, (7), 319–320. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/75> [in Ukrainian].
2. Joubert, D., Welsh, K. & Edward, L. (2020). Validity of the MacDonald triad as a forensic construct: Links with psychopathology and patterns of aggression in sex offenders. *Legal and criminological psychology*, (26), 103–116. <https://doi.org/10.1111/lcrp.12183> [in English].
3. Hilterman, E., Nicholls, T. & Nieuwenhuizen, C. (2013). Predictive Validity of Risk Assessments in Juvenile Offenders. *Assessment*, (3), 324–339. <https://doi.org/10.1177/1073191113498113> [in English].
4. Chan, H. & Wong, R. (2019). Childhood and adolescent animal cruelty and subsequent interpersonal violence in adulthood: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, (48), 83–93. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.08.007> [in English].
5. Bajier, O. & Pozniakova, H. (2017). Psykholohichni osoblyvosti osib iunats'koho viku, skhyl'nykh do avtoahresyvnoi povedinky. [Psychological characteristics of adolescents prone to autoaggressive behavior]. *Naukovyj Visnyk Kherson's'koho derzhavnoho unyversytetu. Seriya: psykholohichni nauky*, 1(4), 8–12 [in Ukrainian].
6. Syzonenko, A. (2021). Determinanty zlochynnoi povedinky nepovnlitnikh. [Determinants of criminal behaviour among minors]. *Yurydychnyj visnyk*, (6), 127–135 [in Ukrainian].
7. Tuntuieva, S., & Duvans'ka, K. (2024). Identyfikatsiia klasyfikatsijnykh oznak zlochynnosti nepovnlitnikh [Identification of classification characteristics of juvenile delinquency]. *Nauka i osvita*, (2), 91–96. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2024-2-12> [in Ukrainian].
8. Parfitt, C. & Alleyne, E. (2018). Not the Sum of Its Parts: A Critical Review of the Macdonald Triad. *Trauma, violence, & abuse*, (21), 300–310. <https://doi.org/10.1177/1524838018764164> [in English].
9. Vereschuk, A. (2022). Vzaiemozviazok sotsialnoho i biolohichnoho v osobi zlochyntsia [The interconnection between social and biological factors in the personality of a criminal]. *Yurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*, (11), 535–538. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/129> [in Ukrainian].
10. Medvediev, V. & Levenets, O. (2016). Kryminal'no-psykholohichna kharakterystyka umysnoho serijnogo vbyvti [Criminal psychological profile of a deliberate serial killer]. *Yurydychna psykholohiia*, (1), 151–160 [in Ukrainian].
11. Koval, H. (2022). Prohnostychnyj metod vyiavlennia delinkventnoi povedinky pidlitkiv [A predictive method for identifying delinquent behaviour in adolescents]. *Baltic journal of legal and social sciences*, (2), 104–110. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-17> [in Ukrainian].
12. Katolyk, H. (2022). Psykholohichnyj portret serijnogo vbyvti v intrasub'iektyvnomu molodi riznykh profesijnykh kerunkiv [Psychological portrait of a serial killer in the intrasubjective youth of various professional orientations]. *Visnyk Ivivskoho unyversytetu. Seriya psykholohichni nauky*, (12), 55–67. <https://doi.org/10.30970/PS.2022.12.7> [in Ukrainian].
13. Voloshanivska, T. (2021). Osoba nepovnlitn'oho, iakyj vchynyv kryminal'ne pravoporushennia [The identity of a minor who has committed a criminal offence]. *Pravova pozytsiia*, (3), 145–148. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2021-3.27> [in Ukrainian].
14. Byniuk, N. (2019). Determinanty retsedyvnoi zlochynnosti nepovnlitnikh [Determinants of recidivism among juveniles]. *Yurydychna nauka*, 2(6), 29–37 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 01.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу CC BY 4.0